

MINISTERIE VAN
LANDBOUW EN VISSERIJ

3 mei 1988

No. J. 4392

Directie Juridische en Bedrijfs-
organisatorische Zaken

DE MINISTER VAN LANDBOUW EN VISSERIJ

BESLUIT:

Artikel 1

Als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste lid, van de richtlijn van de Raad van Europese Gemeenschappen van 2 april 1979, inzake het behoud van de vogelstand, nr. 79/409/EEG (Pb. EG L 103) wordt aangewezen het in de bijlage bij deze regeling op kaart aangegeven gebied, gelegen in de gemeenten Callantsoog en Zijpe en bekend onder de naam Zwanenwater.

Artikel 2

1. Het in artikel 1 bedoelde gebied wordt aangewezen voor opname in de lijst van watergebieden van internationale betekenis, bedoeld in artikel 2, van de Overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels (Trb. 1975, 84 en Trb. 1980, 90).
2. De aanwijzing, bedoeld in het eerste lid, gaat vergezeld van een bij deze regeling behorende toelichtende nota.

Artikel 3

Deze regeling treedt in werking met ingang van de dag van haar bekendmaking in de Staatscourant.

's-Gravenhage, 3 mei 1988

DE MINISTER VAN LANDBOUW EN VISSERIJ,
Voor deze,
DE SECRETARIS-GENERAAL,

(w.g.) I.H.J. Joustra

TOELICHTING

1. Inleiding

Het Zwanenwater is een ruim 600 ha groot duingebied, gelegen in de gemeenten Callantsoog en Zijpe, in de provincie Noord-Holland. Het grootste deel van het gebied is eigendom van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. De overige delen zijn eigendom van het Hoogheemraadschap Noord-Hollands Noorderkwartier en de Staat. Het is een vrijwel ongeschonden landschap van overwegend kalkarme duinen met vochtige en drassige valleien. In het centrum liggen twee uitgestrekte duinmeren die in hun soort tot de grootste van Europa behoren. Beide meren worden omringd door een brede strook moerasland. Door de grote variatie in milieutypen in het gebied, variërend van droog tot zeer nat en van kalkrijk tot kalkarm, is een grote verscheidenheid van vegetatietypen aanwezig waarin tal van zeldzame plantesoorten voorkomen. Ornithologisch is het gebied eveneens van groot belang.

De waarde van het Zwanenwater is zowel in nationaal als internationaal opzicht groot. Bestuur en beheer zijn gericht op bescherming, behoud en waar nodig herstel van de natuurwetenschappelijke betekenis van dit gebied. Bestuur en beheer zijn derhalve in overeenstemming met de in de conventie neergelegde verplichtingen.

2. Natuurwetenschappelijke betekenis

Het gebied is ontstaan nadat omstreeks 1600 het Zijpe werd afgesloten. Door deze afsluiting kon duinvorming op gaan treden, eerst aan de oostzijde van de reeds aanwezige strandwal, later ook aan de westzijde. Tussen beide duinenrijen ontstond een duinvallei. De westelijke duinenrij is tot aan de dag van vandaag onderhevig aan verstuiving. Er is dan ook een ingewikkeld complex ontstaan van secundaire valleien en paraboolduinen, die elkaar op vele manieren overlappen en doorkruisen. Evenals in andere duingebieden is ook hier een zoetwaterbel aanwezig die op het zoute water drijft, dat zich in de diepe ondergrond bevindt. Aan de bovenkant van de zoetwatervoorraad is een bol freatisch vlak aanwezig. Dit leidt ertoe dat het water in de laagste delen van het duinterrein boven het maaiveld komt. Op deze wijze zijn de meren in de duinvallei ontstaan. De diepte van deze meren bedraagt niet meer dan ca 1½ meter. Het water van beide meren is oligohalien, eutroof en rijk aan organische stof.

Binnen het gebied komen door de grote variatie in milieutypen zeer uiteenlopende plantengemeenschappen voor. Rond de beide meren komt een brede strook moerasland voor. Kenmerkend voor dit moerasgebied is een zoetwaterflora en -vegetatie die in het overige gedeelte van Noord-Holland ten noorden van het Noordzeekanaal geheel ontbreekt. Dankzij de verschillen in hoogte van de waterstand ten opzichte van het maaiveld als gevolg van het aanwezige micro-reliëf, is in deze oeverzone een zeer gevarieerd vegetatiepatroon aanwezig waarin riet- en ruigtland en moerasstruwelen worden aangetroffen. In het gebied komen, dankzij de bijzondere milieuomstandigheden, minder algemene tot zeldzame plantesoorten voor.

Het gebied heeft een uitgebreide zoogdierenstand met o.a. Hermelijn, Wezel, Noordse Woelmuis en Dwergmuis. In het gebied huist ook de Otter. In ornithologisch opzicht is het gebied van groot belang, voornamelijk vanwege het grote aantal verschillende soorten broedvogels die het gebied herbergt. Gemiddeld zijn er 80 tot 90 verschillende soorten die in het gebied broeden. De belangrijkste hiervan zijn de Lepelaar en de Blauwe reiger, waarvan gelijktijdig verschillende kolonies in het Zwanenwater aanwezig zijn. Voorts broeden er vele soorten eenden, meeuwen en zangvogels, waarvan vooral de laatste groep vele soorten telt zoals de Veldleeuwerik, Nachtegaal en Cetti's zanger. Ook voor trekvogels is het gebied van belang, vooral voor de Grutto waarvan er regelmatig honderden in het gebied pleisteren.

Het gebied is ook belangrijk voor vele insecten, met name voor vlinders (200 soorten) en zweefvliegen. Er komen tevens verschillende amfibieën voor, onder meer Duinhagedis en Kleine watersalamander. In de meren en in de drinkputten komt een aantal vissoorten voor.

3. Toetsing aan de criteria voor aanmelding als wetland

Het Zwanenwater voldoet aan een aantal van de criteria die ieder afzonderlijk aanmelding als wetland rechtvaardigen. Deze criteria zijn vastgesteld te Heiligenhafen en bijgesteld te Cagliari. Onderstaand wordt dit per criterium aangetoond.

1. Kwantitatieve criteria

Kwantitatieve criteria voor wetlands die van belang zijn voor watervogels:

Een wetland moet als internationaal van belang worden beschouwd als:

- het gebied regelmatig van belang is voor 1% van de populatie van een soort of ondersoort van watervogels.
- In het gebied verblijven regelmatig tenminste 120 Lepelaars (60 broedparen). De norm wordt minimaal 6 keer overschreden.
- het gebied regelmatig van belang is voor 1% van de broedende paren van een soort of ondersoort van watervogels.
- In het gebied broeden ca. 60 paren Lepelaars; de gestelde norm hiervoor wordt 10 maal overschreden.

2. Algemene criteria

Algemene criteria voor wetlands die van belang zijn voor planten en dieren:

Een wetland moet als internationaal van belang worden beschouwd als:

- het gebied van bijzondere waarde is voor een aanzienlijk aantal zeldzame, kwetsbare of bedreigde soorten of ondersoorten van planten of dieren.
- in het gebied komen diverse zeldzame en/of bedreigde soorten voor: zoogdieren (o.a. Otter), amfibieën (o.a. Kleine watersalamander), vogels (o.a. Lepelaar en Bruine Kiekendief) en een groot aantal plantesoorten (o.a. Addertong).

- het gebied van bijzonder waarde is voor het behoud van de genetische en ecologische diversiteit van een regio door de kwaliteit en zeldzaamheid van de er voorkomende flora en fauna.
 - het Zwanenwater heeft grote waarde voor de regio door het grote aantal soorten vogels die er broeden (ca. 80), het voorkomen van ca. 200 soorten vlinders, diverse soorten amfibieën, vissen, zoogdieren en insecten. Tevens komen er vele soorten planten voor, waaronder voor het Waddendistrict zeldzame.
 - het gebied van bijzondere waarde is als habitat voor planten en dieren in een gevoelig deel van hun biologische cyclus.
 - de grote mate van rust die in het gebied heerst leidt ertoe dat er vele soorten vogels ongestoord kunnen broeden.
3. Een wetland is van internationaal belang als het een goed voorbeeld is van een speciaal type wetland dat karakteristiek is voor de regio.
- De duinmeren van het Zwanenwater behoren tot de grootste van Europa. Het gebied is een goed voorbeeld van een bijzonder type wetland (duingebied met duinmeren) met een grote waarde ten aanzien van flora en fauna.

4. Begrenzing van het gebied

De noordgrens van het aan te melden gebied wordt gevormd door de Zuid-Schinkeldijk. De oostgrens wordt gevormd door de oostelijke grens van de strook die in eigendom is bij het Hoogheemraadschap Noord-Hollands Noorderkwartier; de in het zuidelijk deel van deze strook gelegen camping wordt van de aanmelding uitgezonderd. De zuidgrens wordt gevormd door een duinpad in het verlengde van de St. Maartensweg en de westgrens wordt gevormd door de hoogwaterlijn van de Noordzee. Het grootste deel van het aan te melden gebied is eigendom van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten.

5. Bestuur en beheer van dit gebied

Het Zwanenwater ligt in het streekplangebied "Kop van Noord-Holland en Texel", en heeft hierin de bestemming "Natuurbehoud". Dit houdt in dat het gebied in landschappelijk en/of natuurwetenschappelijk opzicht van bijzondere betekenis is. Ook in de bestemmingsplannen heeft het gebied de bestemming "Natuurwetenschappelijk en landschappelijk belangrijk terrein".

Het grootste deel van het aan te melden gebied is in bezit bij de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland (ca. 590 ha). Een gedeelte van dat bezit is in erfpacht uitgegeven aan Rijkswaterstaat. Het betreft de meest westelijke duinstrook, en een gedeelte in het zuiden van het bezit. Het natuurwetenschappelijke beheer in deze strook wordt uitgevoerd door Natuurmonumenten. Rijkswaterstaat voert de werkzaamheden ten behoeve van de kustverdediging uit. De overige terreinen zijn in het bezit van de Staat (Staatsbosbeheer) en het Hoogheemraadschap Noord-Hollands Noorderkwartier.

Voor het gebied dat bij Natuurmonumenten in eigendom en beheer is, geldt een beheersplan waarvan de doelstelling luidt: "Het beheer van het Zwanenwater zal gericht zijn op het behouden en ontwikkelen van een zo gevarieerd mogelijk duingebied ten behoeve van zo gevarieerd mogelijke levensgemeenschappen met de daarbij behorende flora en fauna". Het feitelijk beheer is daarmee in overeenstemming. Ingrijpen in de populaties zal slechts mogen geschieden op grond van onredelijke schade aan de omliggende landbouwgronden of bij onverantwoorde schade aan de zeereep in zijn kustverdedigende functie. Recreatieve jacht wordt steeds een aantal jaen niet beoefend. De gronden in het zuiden van het aan te melden gebied zijn in eigendom en beheer bij de Staat (Staatsbosbeheer). Voor de strook, gelegen aan de oostzijde van het gebied die in eigendom bij het Hoogheemraadschap is, vindt met Natuurmonumenten overleg plaats over het beheer. Met inachtneming van het waterkeringsbelang wordt deze strook op een natuurwetenschappelijk verantwoorde manier beheerd door het Hoogheemraadschap.

6. Invloed van andere gebruiksvormen

In het Zwanenwater vindt geen waterwinnig plaats. Evenmin is er sprake van invloed van waterwinning in andere duingebieden op het hydrologische systeem van het Zwanenwater.

Binnen de doelstelling van het beheersplan van het gebied dat bij Natuurmonumenten in eigendom en beheer is (zie hoofdstuk 5), kent het Zwanenwater een beperkt recreatief medegebruik. Dit medegebruik heeft geen invloed op de ecologische ontwikkelingsmogelijkheden van het gebied.

Voorts kent men het Zwanenwater noodzakelijke vormen van medegebruik als kustverdediging en het onderhouden van de waterkerende functie van de duinenrij aan de landzijde. Beheer en onderhoud van de desbetreffende duinterreinen tasten de primaire beheersdoeleinden van het gebied niet aan en leveren derhalve geen conflict op met de bepalingen van de Wetlands-Conventionie.

Tenslotte zijn er de activiteiten op de ten zuiden van het Zwanenwater, gelegen schietterreinen, welke effecten kunnen hebben op het gebied. Mede dankzij de in het Structuurschema Militaire Terreinen vastgelegde substantiële vermindering van deze activiteiten is er thans geen sprake meer van merkbare negatieve gevolgen voor de (avi)fauna van het Zwanenwater.

7. Gevolgen van de aanmelding als wetland

Aanmelding van het Zwanenwater als Wetland heeft de hierna omschreven gevolgen:

- artikel 3, lid 1, verplicht de overheid op zodanige wijze plannen formuleren en te verwezenlijkem dat het behoud en het verstandig gebruik van het gebied voor zover mogelijk wordt bevorderd. Bovenstaand is reeds uiteengezet dat het natuurwetenschappelijk beheer door de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland wordt gevoerd op basis van een doelstelling die overeenkomt met het gestelde in artikel 3, lid 1. Ook het overige deel van het Zwanenwater wordt op natuurwetenschappelijke verantwoorde wijze beheerd door het Staatsbosbeheer en het Hoogheemraadschap Noord-Hollands Noorderkwartier.
- artikel 3, lid 2, verplicht de overheid ervoor zorg te dragen dat de regering zo spoedig mogelijk wordt ingelicht indien het ecologische karakter van het gebied ten gevolge van technologische ontwikkelingen, verontreiniging of ander menselijk ingrijpen verandert. Tevens verplicht de regering zich dergelijke veranderingen te melden. De situatie ten aanzien van het bestuur en beheer staat er borg voor dat de regering steeds terstond op de hoogte wordt gebracht van voorgenomen veranderingen in het Zwanenwater.
- artikel 4, lid 2, verplicht de regering om bij beperking van het gebied in omvang om redenen van nationaal belang dit verlies te compenseren. Bedreiging van het Zwanenwater is niet aanwezig, noch te verwachten. Aan de verplichting tot compensatie zou niet kunnen worden voldaan, aangezien gelet op de aard en de zeldzaamheid van het gebied geen reële mogelijkheden voor compensatie aanwezig zijn.
- artikel 4, lid 3, verplicht de overheid wetenschappelijk onderzoek en het uitwisselen van gegevens en publikaties met betrekking tot het wetland te bevorderen. Door de beheerders wordt onderzoek verricht in het wetland en de resultaten daarvan worden ter kennis gebracht van de regering.
- artikel 4, lid 4, verplicht de regering om door een goed beheer de watervogelstand te vermeerderen. Aan deze verplichting wordt voldaan, door middel van het gevoerde en te voeren beheer op grond van de doelstellingen.

Verplichting op grond van de Wet Geluidhinder

Aanmelding van het gebied als Wetland betekent in Nederland tevens dat dit gebied in het provinciaal streekplan zal worden opgenomen als stiltegebied, voorzover het niet voorkomt op de lijst van uitzonderingen (artikel 123, Wet Geluidhinder).

Nader zal bezien worden of een deel van het gebied, vanwege mogelijke geluidhinder veroorzaakt door de activiteiten in het zuidelijk gelegen schietterreinen "Petten", op deze lijst geplaatst moet worden.